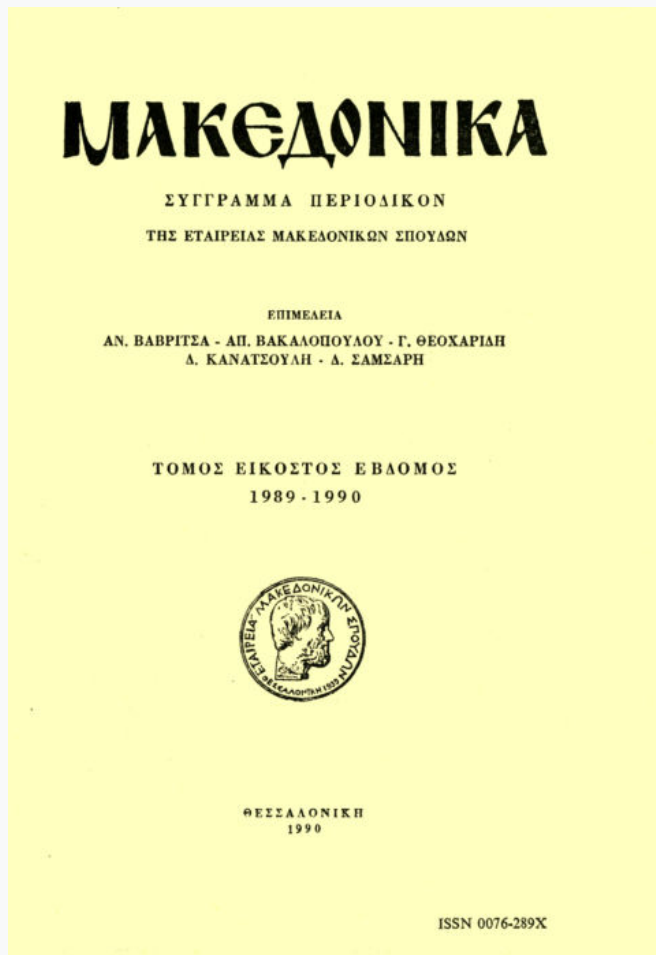

Μακεδονικά

Τόμ. 27, Αρ. 1 (1989)

Ετυμολογικά περιοχών της Μακεδονίας

Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου

doi: [10.12681/makedonika.107](https://doi.org/10.12681/makedonika.107)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δούγα-Παπαδοπούλου Ε. (1989). Ετυμολογικά περιοχών της Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 27(1), 383-400.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.107>

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στὴν ἐργασία αὐτὴ γίνεται προσπάθεια νὰ ἐτυμολογηθοῦν λέξεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ κυρίως ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς ὄρεινῆς Πιερίας καὶ τοῦ Βοῖου. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι καρπὸς τῶν ἀποστολῶν ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ Γλωσσολογικοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν στὶς παραπάνω περιοχὲς μὲ σκοπὸ τὴ συλλογὴ ἰδιωματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου¹.

Τὰ χωριά ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται τὸ ὕλικὸ τῆς ἐργασίας εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἐλατοχώρι, Ἐλαφος, Λιτόχωρο, Μηλιά, Μοσχοπόταμος, Ράχη καὶ Ρητινὴ τῆς Πιερίας, καὶ Αὐγερινός, Βελανιδιά, Βυθός, Δάφνη, Δίλοφος, Μπουχορίνα, Πεντάλοφος καὶ Πολυκάστανο τοῦ Βοῖου. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν λίγες λέξεις ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ ποὺ προέρχονται ἐπίσης ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ, καθὼς καὶ μερικὲς ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας (Γρεβενά, Κολινδρό, Βλάστη, Θάσο κ.λ.) ποὺ περιέχονται στὰ γλωσσάρια διαφόρων συλλογῶν.

Οἱ λέξεις ποὺ ἐτυμολογοῦνται εἶναι οἱ ἑξῆς:

ἀβουλά ἦ:

Στὸ Βελβεντὸ ἡ λέξι σημαίνει τὴν ἀκροποταμιά².

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ *βούλια* ἢ³ < ρ. βουλιάζω, ποὺ σημαίνει: «1) τόπος πάσχωσιν συχνὰ καθίζησιν καὶ μάλιστα μετὰ βροχὴν πολλήν, 2) τέλμα Θεσσ.»⁴, μὲ τὴν κατάληξιν *-ιά* (πβ. τὰ: ἀπρουγιαλιά⁵, ποριά, ποταμιά, ραχιά, χαλικιά⁶ κ.λ.) καὶ τὸ προθετικὸ *α*.

Τὴ σημασιολογικὴ σύνδεση τῆς λέξεως *ἀβουλά* μὲ τὸ *βούλια* τὴν ἐνισχύουν καὶ τὰ διαλεκτικά: *βούλιαγκας* ὁ: «βαθὺ μέρος κοίτης ποταμοῦ, ὅπου τὸ ὕδωρ ἀνακόπτει τὴν φορὰν του περιστρεφόμενον»⁷, *βούλιαγμα* τό:

1. Βλ. Εὐανθίας Δουγᾶ - Παπαδοπούλου, Ἐτυμολογικά τῆς περιοχῆς Πιερίας, «Μακεδονικά» 24 (1984) 214-233.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ (Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς), τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ ἴδιο λῆμμα.

4. Βλ. ὅ.π.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Μοσχοπόταμο.

6. Βλ. Μ. Φιλήντα, Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1907, σ. 437.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 4, Ἀθήνα 1953, στὸ λ. *βούλιαγκας* ὁ.

«πῶσις τοῦ ἐδάφους, βαθύλλωμα, λάκκος»¹, *βουλιάχτρα ἤ*: «τέλμα εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ βυθισθῆ τις»² κ.λ.

ἀδρακας ὁ:

Στὴ Μηλιά ἡ λέξις σημαίνει τὸ γόνατο, τὸ στρογγυλὸ δηλ. κόκαλο, τὴν ἐπιγονατίδα, μαζί μὲ τὴ λακκούβα ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ πίσω καὶ συνδέει τὸ μηρὸ μὲ τὴ γάμπα³.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ τύπο *ἀδράκι* τὸ⁴ τῆς Σάμου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο *ἀτράκιον* τὸ⁵ < ἀρχ. *ἄτρακτος* ὁ⁶. Ἐκ τῶν τύπων *ἀτράκιον* ἔχουμε τὸ σημερινὸ *ἀδράχι* τὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

Ἡ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξεως ἀπὸ τὸ *ἀδράχι* στὴν κλειδώση τοῦ γόνατου δὲν παρουσιάζει δυσκολίες, ἐπειδὴ ἡ ἴδια λέξις (*ἀδράχι*) σημαίνει καὶ διάφορα ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, ὅπως: σπονδυλικὴ στήλη⁷, ὠλένη⁸, περόνη⁹. Ἐπίσης ὁ τύπος *ἀδραχτάς* ὁ¹⁰ ἔχει καὶ τὴ σημασία: «ὁ ἐπιστροφεύς, ὁ σπόνδυλος ὁ σὺν τῷ τραχήλῳ στρεφόμενος»¹¹. *ἀκθάρ* τος, ἐπίθ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ἀδύνατο, τὸν καχεκτικὸ ἄνθρωπο¹² καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *ἀκριθάρωτος*¹³ (α στερητικὸ + *κριθαρωτός*). Ἔτσι ἔχουμε: *ἀκριθάρωτος* >* *ἀκθάρουτος* (πβ. τά: *κριθάρι* > *κθάρ*², *κθαρίδους* (*κθαρίδου φουμί*)), (*κθαρίδους καφές*), *κθαρουζούμ*², *κθαρουτροβάς* κ.λ., ὅλα ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ¹⁴ μὲ στένωση τῶν ἄτωνων ω)ου καὶ ο)ου τῆς κατάληξης >*ἀκθάρ* τος μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου ου.

Τὸ ἐπίθετο ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἔννοια τοῦ ζώου ποὺ δὲν ἔφαγε κριθάρι, κὶ ἐπομένως δὲ δυνάμωσε κὶ ἔμεινε καχεκτικὸ, κατέληξε νὰ σημαίνει τὸ

1. Βλ. δ.π., στὸ λ. *βουλιαιγμα* τό.

2. Βλ. δ.π., στὸ λ. *βουλιχτρα* ἤ.

3. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς.

4. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

5. Βλ. Liddell-Scott-Kωνσταντινίδη, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τ. Α', στὸ λ. *ἀτράκιον* τό.

6. Βλ. δ.π., στὸ λ. *ἄτρακτος* ὁ.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

10. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδραχτάς* ὁ.

11. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδραχτάς* ὁ.

12. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς.

13. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, στὸ λ. *ἀκριθάρωτος*.

14. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς.

ἀδύνατο ζῶο καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ τὸν ἀδύνατο ἄνθρωπο. Στὸ Βελβεντὸ ἢ ἀντίθετη στὸ ἀκθάγ' τους λέξι εἶναι ἡ μετοχὴ κθαρουμένους¹, δηλ. γερός, γεροδεμένος, δυνατός.

ἀπροῦγάλα ἡ:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξι σημαίνει τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, τὴν παραλία². Ἡ λέξι εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἐπίθετο ἀπλός = ἀπλωτός, ἀβαθῆς³ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ γιалός πού σέ χωριὰ τῆς Πιερίας, ὅπως τὸ Λιτόχωρο, συναντιέται καὶ μὲ τὸν τύπο γαλά ἡ⁴, μὲ ἀλλαγὴ δηλ. γένους.

Ἔτσι ἔχομε: *ἀπλογιαλιά > *ἀπρογιαλιά μὲ ἀνομοίωση τοῦ λ > ρ ἐξαιτίας τοῦ λ πού ἀκολουθεῖ, > ἀπροῦγάλα μὲ στένωσις τοῦ ἄτονου ο > ου.

βανόμβλον τό:

Στὸν Πεντάλοφο Βοῦου ἡ λέξι σημαίνει ἓνα εἶδος μεγάλου ἀχλαδιοῦ⁵. Στὰ Γρεβενὰ ὁ τύπος βαινόμβλον⁶ ἔχει τὴν ἴδια σημασία, ὅπως ἐπίσης κι ὁ τύπος βανόμγλο⁷ πού περιέχεται στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ μὲ τὴν ἐνδειξη «ἐξ ἀγνώστου α' συνθετικοῦ καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ μήλου».

Ἡ λέξι εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ βαγένι-βαένι + μῆλο μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *βαινόμγλον > *βαινόμ'λον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η, > βαινόμβλον μὲ ἀνάπτυξη β ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα μλ μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η⁸ > βανόμβλον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ι τῆς διφθόγγου εῖ⁹.

βουζᾶ ἡ:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξι σημαίνει τὸ δικτυωτό, ἀπὸ ψιλὸ σύρμα, πού

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. ἀπλός, ὅπου ἔχει καὶ τὴ σημασία: ἀπλωτός, ἀβαθής.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Μ. Π α π α ἰ ω ἄ ν ο υ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα Γρεβενῶν, Θεσσαλονίκη 1976, στὸ λ. βαινόμβλον τό.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 3, Ἀθήνα 1941, στὸ λ. βανόμγλο τό.

8. Βλ. Α. Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1926, σ. 38.

9. Βλ. Φ ι λ ἡ ν τ α, Γραμματικὴ, σ. 100. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ῖ ο τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς καὶ χασμωδίας, «Ἑλληνικά» 29 (1976) 16, ὅπου ἔχομε: ἀειπάρθην)ἀπάρθην, καημός)καμός, ἀηδόνι)ἀδόνι κ.λ. Ἀπὸ τῆς Ρητίνης (προσωπικὴ συλλογὴ) ἔχομε ἐπίσης τὰ: ἀπάρθινους καὶ Ἀγάντς ὁ Ὑἅϊ Γιάννης.

βάζουμε στη μούρη τῶν ὑποζυγίων γιά νά μήν τρῶνε τὸ φορτωμένο σ' αὐτὰ χόρτο¹.

Ἡ λέξη πρέπει νά συνδεθεῖ μὲ τὸ μσν. *ᾠόχη ἡ*² < μσν. ὑπόχη³ ἀπ' ὅπου ἔχουμε: **πουχιά* μὲ τὴν κατάληξη -ιά καὶ στὴ συνέχεια *βουχᾶ* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ ἀρχικοῦ π ἀπὸ συμφορᾶ. Ἐπὶ τὸ οὖσ. *βουχᾶ* ἔχουμε στὸν Κορινθῶ καὶ τὸ παράγωγο ῥῆμα *βουχάζου*⁴ ποῦ σημαίνει: βάζω στὴ μούρη τοῦ ὑποζυγίου τὴ «βουχᾶ».

γαρλαίμ'ς, ἐπίθ.:

Στὴ Ράχη Πιερίας τὸ ἐπίθετο σημαίνει ἕναν ἄνθρωπο ψηλὸ κι ἀδύνατο⁵. Τὸ ἐπίθετο πρέπει νά προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο **καρχαλολαίμης* (κάρκαλο + λαίμῶς), ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν τύπο *καρχαλαίμ*'ς⁶ τῆς Θάσου μὲ τὴν ἴδια σημασία. Ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: **καρχαλολαίμης* > **καρχαλουλαίμ*'ς μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ο > ου κι ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η τῆς κατάληξης > **κακαρ*'*λαίμ*'ς μὲ μετάθεση τοῦ ρ καὶ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λου* > **καρλαίμ*'ς μὲ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *κα* > *γαρλαίμ*'ς μὲ ἠχηροποίηση τοῦ κ > γ ἀπὸ συμφορᾶ.

Ὁ τύπος *καρχαλαίμ*'ς τῆς Θάσου προῆλθε ὡς ἐξῆς: **καρχαλολαίμης* > *καρχαλαίμ*'ς μὲ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λο* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η τῆς κατάληξης.

δίφαλος, ἐπίθ.:

Τὸ ἐπίθετο στὴ Βελανιδιά Βοῖου λέγεται γιά τὸ δικέφαλο ἀετό «εἶχιν πίσου στ' μβλάτ' ἕναν δίφαλου γῆτο κινδημένου»⁷.

Τὸ ἐπίθετο μπορεῖ νά συνδεθεῖ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ τοῦ Ἑσυχίου *φάλα ἡ*⁸: μικρὰ κεφαλὴ, ποῦ ἔχει διασωθεῖ στὰ ἰδιώματα τῆς Ἄνδρου, Λέσβου καὶ τῆς Ἀπειράνθου τῆς Νάξου μὲ τὴ σημασία: *Glatze* (φαλάκρα).

1. Βλ. Γ. Τσαμπούρη - Κ. Βουδριᾶ, Λαογραφικὰ καὶ γλωσσικὸ ἰδιώμα τοῦ Κορινθῶ, Κορινθῶς 1986, στὸ λ. *βουχᾶ ἡ*. Στὸ Βελβεντὸ καὶ στὸ Βυθὸ Βοῖου ἔχουμε τὸν τύπο *πόχα ἡ* (ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ).

2. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. *ἀπόχη ἡ*.

3. Βλ. ὀ.π. στὸ λ. *ἀπόχη ἡ*.

4. Βλ. Τσαμπούρη - Βουδριᾶ, ὀ.π., στὸ λ. *βουχάζου*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Ἡ λέξη ἀπὸ τὴ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θεασίτη Ἀργυρίου ποῦ εἶναι κατατεθειμένη στὴν Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ν. Andriotis, *Lexicon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien 1974, στὸ λ. *φάλα ἡ*.

δόβουλου τό, *δοῦβόλ'* τό:

Στὸ Ἐλατοχώρι τὸ οὐσιαστικὸ *δόβουλου* τὸ σημαίνει τὸ παλιὸ τραπεζομάντηλο, τὸ κάλυμμα, τὴν πετσέτα κ.λ.¹. Ὁ ἴδιος τύπος στὸ Μοσχοπόταμο σημαίνει τὸ κωλόπανο τοῦ μωροῦ καὶ τὸ κουρέλι· «τὰ δόβουλα ἀπ' τοῦ μ'κρό», «σύρι δξου νά σμάις τὰ δόβουλα», «γίνγαν δόβουλα, πέταξέ τα»². Ὁ τύπος *δοῦβόλ'* τὸ συναντιέται στὴ Ράχη καὶ σημαίνει ἐπίσης τὸ κωλόπανο καὶ τὸ κουρέλι³.

Καὶ οἱ δύο τύποι πρέπει νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸ ἰταλικὸ οὐσιαστικὸ *tovaglia*: «Tessuto per biancheria da tavola»⁴.

ζβός, ἐπίθ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο λέγεται γιὰ τὸ σπόρο ποῦ δὲν ἔχει ἀναπτυχθεῖ κανονικά κι ἔχει μείνει ἀδύνατος καὶ λεπτός· «ἀπόμ'νιν ζβός»⁵.

Στὸν Πολύγυρο τὸ ἴδιο ἐπίθετο σημαίνει ἀδύνατος, κούφιος· «οὔλα τὰ καρύδγα εἶνι ζβά»⁶.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἐπίθετο τῆς κοινῆς *ζοφός* ποῦ παράγεται ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ *ζοφός*⁷. Ἔτσι ἔχουμε *ζουφός* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ο > ου*⁸, > *ζ'φός μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου *ου > ζβός* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ φ > β ἐξαιτίας τοῦ προηγούμενου ἠχηροῦ ζ.

ἴλυμα τό:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξι σημαίνει τὸ κατακάθι⁹ καὶ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο οὐσιαστικὸ *ἴλυμα τό*¹⁰: sediment deposited in water ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *ἴλδς ἦ*.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. C. Battisti - G. Alessio, Dizionario etimologico italiano, v. V (Ra-Zu), Firenze 1975, στὸ λ. *tovaglia*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Φ. Τάσιου, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς», τεύχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στὸ λ. *ζβός*.

7. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη 1967, στὸ λ. *ζοφός*.

8. Εἶναι πολὺ πιθανὸ ἡ τροπὴ τοῦ *ο > ου*, δηλ. *ζοφός > ζουφός*, νὰ εἶχε πραγματοποιηθεῖ στὸ μεσαίωνα, ὅπως μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς *ζούφιος* (Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ) καὶ *ζουφός* (Μ. Φιλήτια, Γλωσσονομία καὶ γλωσσολογία ἐλληνική, τ. Α', Ἀθήνα 1924, σ. 32).

9. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Lidell - Scott - Jones, A Greek-English Lexicon, Oxford 1969, στὸ λ. *ἴλυμα τό*.

Ἡ τροπή τοῦ *v > ου* μπορεί νά ὀφείλεται σέ χείλωση ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ χειλικοῦ *μ¹* ἢ στή διατήρηση τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ *v²*.

κλαμώνου, ρ.:

Στή Μηλιά τὸ ρῆμα λέγεται γιὰ τὸ δέντρο, καὶ κυρίως τῆ «φιλουριά», ποῦ πετάζει κλαδιὰ καὶ μεγαλώνει ἀπότομα· «κλάμουνιν ἢ φιλουριά»³. Τὸ ρῆμα πρέπει νά συνδεθεῖ μὲ τὰ ἀρχαῖα οὐσιαστικά *κλάμμα τὸ⁴* «*cer de vigne*», *κλάμα τὸ⁵*· «*morceau*», καὶ τὰ κατωϊταλικά *κλάμα τὸ⁶* καὶ *κλαμάδα ἡ⁷*, ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὸ ρῆμα *κλάω-ῶ*. Τὴν ἴδια προέλευση ἔχει καὶ ὁ τύπος τοῦ Βελβεντοῦ *κλαμούρα ἡ*, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ρήματα *κλαμονορᾶζουμι* καὶ *ξικλαμονορᾶζουμι* ποῦ λέγονται γιὰ τὸ κλωνάρι ποῦ κόβεται ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ μεταφορικά γιὰ τὴν παράλυση τῶν ἄκρων ἀπὸ ὑπερβολικὴ κούραση· «κλαμουρᾶσκαν (ξικλαμουρᾶσκαν) τὰ χέρῳα μ⁸».

κουταλεύου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνακατεύω μέσα σὲ διάφορα ἀντικείμενα νά βρῶ κάτι, ψάχνω ἀνακατεύοντας· «τί κουταλέβ'ς στοῦ βαούλου κι μὶ τὰ'ριξιν ὄλα ὄζου;»⁹.

Τὸ ρῆμα ἀνάγεται στὸ μεσαιωνικὸ *κουταλεύω*¹⁰ ποῦ ἔχει τὴν ἴδια σημασία.

Ἐκτὸς τοῦ ρῆματος ἔχουμε στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο *κουτάλας-ου*¹¹ μὲ τὴν σημασία τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ψάχνει ἀνακατεύοντας· «εἶνι μῦὰ κουτάλου, δὲν ἀφήῃ¹² τὰ δῶῶ ἀνδάμα»¹².

*κουτιλέτῶ*² τὸ:

Στὴ Ράχη καὶ Μηλιά ἡ λέξη σημαίνει τὴ θηλειά, τὴν κλωστή τοῦ

1. Βλ. Χ. Σομεωνίδη, Χείλωση στὴ Μεσαιωνικὴ καὶ Νέα Ἑλληνικὴ, «Βυζαντινά» 4 (Θεσσαλονικὴ 1972) 237 κέξ.

2. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Περὶ τοῦ Υ̅ ἐν τῇ νεωτέρῃ ἑλληνικῇ, ΜΝΕ (Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά), τ. Β', Ἀθήνα 1907, σ. 277 κέξ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. P. Chantraine, Dictionnaire étymologique de la langue grecque (A-K), Paris 1968, σ. 538-539, στὸ λ. *κλάω*.

5. Βλ. Chantraine, ὁ.π.,

6. Βλ. Andriotis, Lexicon, στὸ λ. *κλάσμα τὸ*.

7. Βλ. Andriotis, ὁ.π.,

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Βελβεντό.

9. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Du Cange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis, Graz 1958 (φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση Leiden 1968), στὸ λ. *κουτάλι*.

11. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

12. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

μιταριοῦ¹ καὶ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ βουλγάρικο διαλεκτικὸ *kutelec*² < οὔσ. *kutele*³ = πόντος, θηλειά, ἀπ' ὅπου προέρχονται κι ἄλλοι παράγωγοι διαλεκτικοὶ βουλγάρικοι τύποι μὲ σημασίες σχετικὲς μὲ τὸν ἀργαλειὸ καὶ τὴν ὑφαντικὴ⁴.

Ὁ τύπος *κουτιλέτσ'* προῆλθε ἀπὸ στένωση τοῦ ἄτονου ε > ι καὶ ἀλλαγὴ γένους.

κστέλα ἦ:

Στὸν Πεντάλοφο, Δίλοφο καὶ σ' ἄλλα χωριά τοῦ Βοῖου ἡ λέξι σημαίνει ἓνα δοχεῖο ξύλινο γιὰ νὰ βάζουν μέσα ἀλεύρι, δημητριακὰ κ.λ.⁵.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ *σκουτέλα* ἦ⁶, ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *σκουτέλα* > *σκ'τέλα* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ου > *κστέλα* μὲ ἀντιμετάθεση τῶν σκ > κσ.

λιμπστήρις οἶ:

Στὸν Κολινδρὸ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει τὰ λουριά ποῦ δένουν στὸ λαιμὸ τῶν ζώων⁷. Ἡ λέξι συνδέεται μὲ τὴν κυπριακὴ *λιμπστήρα* ἦ⁸ «λεπτὸν σχοινίον. Ἐγκρ. ἢ *λιμπστηρούδα*». Ἡ λέξι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο οδισιαστικὸ *λαιμοστήρ* ὁ, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **λαιμοστήρ* > **λαιμοστήρας* > **λαιμοστήρα* ἦ μὲ ἀλλαγὴ γένους > *λιμπστήρα* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου αι > ι > **λιμ'στήρα* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι > *λιμπστήρα* μὲ ἀνάπτυξη π ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *μσ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι⁹.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Bǎlgarski etimologičen rečnik, t. II, Izdatelstvo na Bǎlgarskata Akademija na Naukite, Sofija 1979, στὸ λ. *kotel*.

3. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*.

4. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*. Ἡ λέξι, ὅπως ἀναφέρει τὸ λεξικὸ, πέρασε καὶ στὰ ἀρμουνικά μὲ τὸν τύπο *kutelef* καὶ συναντιέται ἐπίσης καὶ στὰ σερβοκροάτικα μὲ τὸν τύπο *kotalac*. Τὸ λεξικὸ τῆ συνδέει μὲ τὸ παλαιοσλάβικο ἀμάρτυρο *kaidā* + παλαιοσλάβικη κατάληξι -āla.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Du Cange, Glossarium, στὸ λ. *skoūtalon tō*, ὅπου δίνει τοὺς τύπους *σκουτέλα* ἦ, *σκουτέλη* ἦ, καὶ *σκουτέλι τό*. Ὁ τύπος *σκουτέλι(σ)κ'τελ'* στὸ Βελβεντό, στὰ χωριά τῆς Πιερίας καὶ ἴσως κι ἄλλοῦ ἔχει τὴ σημασία τοῦ πιάτου μὲ κόλλυβα ποῦ προσφέρουν στὰ μνημόσυνα, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ διαβάσει ὁ παπὰς στὴν ἐκκλησία.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ξ. Π. Φαρμάκιδου, Ὑλικά διὰ τὴν σύνταξιν Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Β', ἐκδιδόμενον ὑπὸ Θεοφανοῦς Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1983, σ. 23, στὸ λ. *λιμπστήρα* ἦ.

9. Βλ. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορειῶν ἰδιωμάτων, σ. 38.

λουκανίθρα ἤ:

Στὴ Ρητίνη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξις σημαίνει τὸ κόκκινο στίγμα, τὴν κοκκινίλα στοὺς μηροὺς καὶ στὰ γόνατα, ποὺ μοιάζει μὲ χιονίστρες καὶ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ συνεχῆ παραμονὴ κοντὰ στὸ τζάκι ἢ στὴ σόμπα¹.

Ἡ λέξις πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ σύνθετη κυπριακὴ *κολόρνιθος* δ². «πρῆσμα ἢ οἶδημα μέρους τοῦ σώματος καὶ κυρίως τῆς κεφαλῆς», ποὺ στὸ ἴδιωμα τῆς Ρητίνης πρέπει νὰ εἶναι *κολοαρνίθα* (ἀρνίθα λέγεται ἡ ὄρνιθα στὰ χωριά τῆς Πιερίας³, στὸ Βελβεντό⁴ κι ἄλλοῦ). Ἔτσι ἔχουμε: **κολοαρνίθα* > *κουλοαρνίθα* μὲ στένωσις τῶν ἄτονων ω καὶ ο > ου > *κουλαρνίθα* μὲ συναλοιφὴ τοῦ ου + α > α⁵ > **λουκαρνίθα* μὲ ἀντιμετάθεσις τῶν κ-λ > λ-κ > *λουκανίθρα* μὲ μετάθεσις τοῦ ρ.

ματραγούνα ἢ, *ματραγούνας*, θηλ. *ματραγούνα*, ἐπίθ.:

Στὸ χωριὸ Ρητίνη τὸ οὐσιαστικὸ *ματραγούνα* ἢ σημαίνει τὴν ἐπίδραση, τὴν ἐλξη ποὺ ἄσκει κάποιος πάνω στοὺς ἄλλους μὲ τὴ γλυκιά του ὀμίλια καὶ τὴν καλὴ συμπεριφορὰ «ἔχ'ς τ' ματραγούνα ἰσὺ κι σιακούν' δλ'»⁶. Στὰ χωριά Μοσχοπόταμο καὶ Ἐλαφο τὸ ἐπίθετο *ματράγούνας*, θηλ. *ματραγούνα*, σημαίνει αὐτὸν ποὺ τὰ καταφέρνει μὲ τὶς κολακεῖες καὶ τὰ λόγια νὰ τὰ βολεῦει ὅπως θέλει, τὸν καταφερτζή⁷.

Τὸ οὐσιαστικὸ, καθὼς καὶ τὸ ἐπίθετο, συνδέονται μὲ τὸ ρουμάνικο οὐσιαστικὸ *mătrăgună*⁸: *mandrake*⁹, *mandragora*¹⁰.

Τὸ ρουμάνικο *mătrăgună* πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο *μανδραγόρας* ὁ, τὸ φυτὸ μὲ τὶς γνωστὲς ὑπνωτικὲς καὶ ναρκωτικὲς ιδιότητες, καὶ πρέπει νὰ πέρασε στὰ ρουμάνικα μέσω τῆς λατινικῆς.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Θ. Κ υ π ρ ῆ, Γλωσσάριον Γεωργίου Λουκά, στὴ σειρὰ Ἑγλικά διὰ τὴν οὐνταξίν Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Α', Λευκωσία 1979, στὸ λ. *κολόρνιθος* ὁ. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ῖ ὄ τ η, Ἑτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 3 (Ἀθήνα 1941) 65-64.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ῖ ὄ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 36-37.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. *Rumanian-English and English-Rumanian Dictionary*, by M a r c e l S c h r ö n k r o n, New York, Copyright 1952, fifth printing 1975, στὸ λ. *mătrăgună*: Bot., *mandrake*, *mandragora*.

9. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ἐκδόσεις Ὀδυσσεύς, τ. 3 (Ἀθήνα ἄ. ἔ), στὸ λ. *mandrake*: 1) *μανδραγόρας*, *καλάνθρωπος*, *ἀρκάνθρωπος*.

10. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ὁ.π., στὸ λ. *mandagora*: *mandrake*.

μιστριώτ'κους, μπιστ'ριώτ'κους, ἐπίθ.:

Στὸν Κολινδρό¹ καὶ Μοσχοπόταμο² ἔχουμε τὸν τύπο μιστ'ριώτ'κους καὶ στὸ Βελεντό³ μπιστ'ριώτ'κους μὲ τὴν ἴδια σημασία: ζῶο ποῦ δὲν εἶναι: καθαρόαιμο ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ διασταύρωση δύο διαφορετικῶν εἰδῶν.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ μιστούρα⁴: *mistura*, *mixtio*, ποῦ περιέχεται στὸ λεξικὸ τοῦ Ducange.

*Ἔτσι ἔχουμε: *μιστουριώτικος > μιστ'ριώτ'κους μὲ ἀποβολὴ τῶν ἄτονων *ου* καὶ *ι*, > μπιστ-ριώτ'κους μὲ ἀποβολὴ καὶ τοῦ ἄτονου *ι* τοῦ θέματος καὶ ἀνάπτυξη *π* ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *μισ* > *μπισ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*⁵.

μουτσομβότανου τό, μουλτσομβότανου τό:

Στὸ Βελεντό τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει ἓνα ἄγριο χόρτο μὲ χαρακτηριστικὴ μυρωδιὰ ποῦ τὸ χρησιμοποιοῦσαν παλιότερα γιὰ νὰ συγκεντρώ-
νουν τίς μέλισσες⁶. Πρόκειται γιὰ τὸ μελισσοβότανο ποῦ ἀκολούθησε τὴν ἐξῆς φωνητικὴ πορεία: *μελισσοβότανο* > *μιλισσοβότανο* μὲ στένω-
ση τῶν ἄτονων *ε* > *ι* καὶ τῶν *ο* > *ου* > **μιλ'σσομβότανου* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄ-
τονου *ι*, > **μουλ'σσομβότανου* μὲ τροπὴ τοῦ *ι* > *ου* ἀπὸ ἀφομοίωση (ἦ καὶ ἀπὸ
χειλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ *μ*)⁷ > **μουλτσομβότανου* μὲ
ἀνάπτυξη *τ* ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *λσ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ
τοῦ ἄτονου *ι*⁸ > *μουτσομβότανου* μὲ τροπὴ τοῦ *λ* > *ε* ἐξαιτίας τοῦ γειτονι-
κοῦ *τσ*⁹.

Στὴν Ἐλαφο τὸ οὐσιαστικὸ *μουλτσομβότανου* τό σημαίνει τὴ ναφθα-
λίνη¹⁰ καὶ εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὸ οὐσ. *μόλτσα* ἢ¹¹ = σκόρος (ἀπὸ τὸ βουλγ.
moléc: σκόρος, βῶτριδα, ὑποκ. *molica*) καὶ τὸ οὐσ. *βότανο* > δηλ. *μουλ-*
τσομβότανου, μὲ τροπὴ τῶν ἄτονων *ο* > *ου*.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾶ, ὀ.π., στὸ λ. *μιστριώτ'κους*.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. *Du Cange*, *Glossarium*, στὸ λ. *μιστούρα* ἢ.

5. Βλ. Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων, σ. 38.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Βλ. Σ υ μ ε ω ν ῖ δ η, Χειλωση, ὀ.π., σ. 239 κέξ.

8. Βλ. Ε. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος Βελεντό καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, τ. Α', Ἀθήνα 1892, σ. 17.

9. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γραμματικὴ, σ. 80, ὅπου ἔχουμε: *βάλαμο*/βάρσαμο, *κάτσα*/κάρτσα κ.λ.

10. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

11. Ἡ λέξις εἶναι γνωστὴ στὸ Βελεντό, Γρεβενά, Γέρμα Καστοριᾶς, χωριὰ τοῦ Βοῖου, Καταφύγι, Πολύγυρο Χαλκιδικῆς κ.λ.

μουστρώνουμι, ρ.:

Στόν Κολινδρό τὸ ρῆμα σημαίνει καλλωπίζομαι¹ καὶ τὸ μεταρρηματικό οὐσιαστικό *μούστρουμα* τὸ σημαίνει τὸν καλλωπισμό².

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ρῆμα *mostrare* < οὐσ. *mostra*, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *μοστράρω* > **μουστρώνω* καὶ μέσο **μουστρώνομαι* > *μουστρώνουμι* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καὶ τοῦ ἄτονου *αι* > *ι* τῆς κατάληξης.

ξανώρας, ἐπίρρ.:

Στὴ Μηλιά τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: ἀργά, κατόπιν ἐορτῆς: «νὰ μὴν ἰρθεῖτι ξανώρας», «ἐφυγιν ξανώρας»³.

Τὸ ἐπίρρημα πρέπει νὰ εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεση *ξε*⁴ < *ἐκ* καὶ τὸ ἐπίρρημα *άνωρος*⁵ < ἐπίθ. *ἐνωρος*, ὁπότε ἔχομε: **ξανώρας* > **ξιανώρας* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης *ξε* καὶ συνίζηση μετὰ τοῦ *ια* > *ια*, > *ξανώρας* μὲ οὐράνωση τοῦ *ξ* ἐξαιτίας τοῦ *ι* ποῦ ἀκολουθεῖ. Ἡ τροπή τοῦ *ω* τῆς κατάληξης σὲ *α* ἔγινε ἀπὸ ἀναλογία πρὸς ἄλλα ἐπιρρήματα (πβ. τὰ *ένωρας* > *νώρας*⁶, *ἐξώρας* > *ξώρας*⁷, *γιαώρας*⁸ > καὶ *γιάουρας*⁹, *κατώρας*¹⁰, *προυσώρας*¹¹ κ.λ.).

ξιλέστρατος, ἐπίθ.:

Στὴ Βλάστη τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ψηλὸ ποῦ βαδίζει ἀντικανονικά¹². Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ *ἑξιλέστατος*¹³ τῆς Λευκάδας: ἄτακτος, ἀκατάστατος < ἐπίθ. *ἐξωλέστατος*¹⁴ < *ἐξώλης*. Τὸ *ξιλέστρατος* προήλθε ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ οὐσιαστικοῦ *στράτα ἦ*.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ῖ ᾱ, ὁ.π., στὸ λ. *μουστρώνουμι*.

2. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *μούστρουμα τό*.

3. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς.

4. Γιά τὴ σημασία τῆς πρόθεσης *ἐκ* > *ξε* βλ. Γ. Γ α ρ δ ῖ κ α, Αἱ προθέσεις ἐν συνθέσει, «Ἀθῆνᾶ» ΚΔ' (Ἀθῆνα 1912) 121 κέξ.

5. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στ λ. *ἐνωρος*.

6. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γραμματική, σ. 360, § 1148.

7. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, ὁ.π.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 5, τεύχ. Ι (Ἀθῆνα 1984), στὸ λ. *γιαώρας*.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π.,

10. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς στὴ Ράχη. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν.

11. Ἐκ τῆς προσωπικῆς συλλογῆς στὰ χωριὰ τῆς Πιερίας. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν: «προυσώρας καλὰ εἶμι».

12. Βλ. Μ. Ἀ θ. Κ α λ ι ν δ ῖ ρ η, Ὁ βίος τῆς Κοινότητος Βλάτσης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 357.

13. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στὸ λ. *ἐξωλέστατος*

14. Βλ. A n d r i o t i s, ὁ.π.,

ξιληβουθλάζου, ξιληβόθλασμα τό:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνταποδίδω μὰ προσφορὰ ἐργασίας, μὰ παροχὴ ὑπηρεσίας, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τὴν ἴδια περίπτωση, π.χ. γιὰ τὸ σκάψιμο τοῦ ἀμπελιοῦ μὲ σκάψιμο ἀμπελιοῦ, γιὰ τὴν σπορὰ μὲ σπορὰ κ.λ. «θὰ ξιληβουθκᾶσομαι κι ἰμεῖς τοῦ Νίκου ποὺ μᾶς ἀβόητσιν πέρ'σ' στὴ θκὴ μας τ'ν ἀρραβώνα»¹. Τὸ ξιληβόθλασμα εἶναι μεταρρηματικὸ καὶ σημαίνει τὴν ἀνταπόδοση τῆς προσφορᾶς, τὴν παροχὴ τῆς ἴδιας ὑπηρεσίας: «αὐτὸ εἶνι ποὺ λὲς τοῦ ξιληβόθλασμα γὰ τοῦ καλὸ ποὺ μᾶς ἔκαμαν κι αὐτοί»².

Τὸ ρῆμα εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεση ξε <ἐκ καὶ τὸ ρῆμα *ληβουθ'λάζου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ ληβόθλα³ <ἀλληλοβοήθεια, μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ε > ι τῆς πρόθεσης καὶ στένωση ἐπίσης τῶν ἄτονων ο > ου καὶ ω > ου τῆς κατάληξης.

ξιμιδιανίζου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: συνέρχομαι ἀπὸ ἀρρώστια, ἀναλαμβάνω, παίρνω ἀπάνω μου, ἀναπτύσσομαι· «ἦρθιν δίπ' στοῦ ἀμήν, μοὺ ξιμιδιάντσιν πάλι», «ἦταν πιτσι κι κόκαλου, ἀλλὰ τώρα ξιμιδιάντσιν καλὰ»⁴.

Τὸ ρῆμα παράγεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ μεῖντάνι τὸ⁵ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ meydan: open space, public square; arena, ring, ground κ.λ.⁶ καὶ τὴν πρόθεση ξε <ἐκ. Ἔτσι ἀπὸ τὸ μιδιάν', ὅπως ἀποδίδεται ἢ λέξη στὸ ἰδίωμα τοῦ Βελβεντοῦ, ἔχουμε τὸ *ξιμιδιανίζου καὶ μὲ τὴν πρόθεση ξε > ξι (μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ε > ι) ξιμιδιανίζου, μὲ συναλοιφὴ τῶν μ > ι⁷.

ξιφουσκλά ἡ:

Ἡ λέξη στὸ Βελβεντὸ σημαίνει ἓνα εἶδος δέντρου μὲ μαλακὸ ξύλο, τὴν ἀφροξυλιά καὶ κουφοξυλιά, ποὺ λέγεται καὶ χρυσόξυλο⁸.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π., στὸ λ. ληβόθλια ἡ (ἡ φωνητικὴ ἀπόδοση εἶναι τοῦ συγγραφέα).

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Ἑτυμολογικὸ Λεξικόν, στὸ λ. μεῖντάνι τό. Τὸ οὐσιαστικὸ στὸ Βελβεντὸ συναντιέται μὲ τὸν τύπο μιδιάν' τό· «βγήκιν στοῦ μιδιάν'», γνωστὴ ἔκφραση στὸ ἰδίωμα γιὰ ἄνθρωπο ποὺ βγήκε ἀπὸ τὴν ἀφάνεια κι ἀπέκτησε ἀξία.

6. Βλ. Η. C. H o n y - F a h i z I z, Turkish-English dictionary, Oxford 1957, στὸ λ. meydan.

7. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 240-241.

8. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

Προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο **χρυσροφοξυλιά* μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **ξαφοξιλᾶ* μὲ τροπὴ τοῦ *α'* συνθετικοῦ *χρυσάφι* > *ξάφι* (πβ. τά: *Ξάφι*¹ - **Αρξάφι*² < *Χρυσάφι*, *ἀρξός*³ < *χρυσός*, *Κστός*⁴ < *Χριστός*, *Κστόδουλος*⁵ < *Χριστόδουλος* κ.λ. καὶ τά: *χρυσός* > *χσός* > *ξός*⁶, *χρυσό* καὶ *χρυσάφι*-*ξό* καὶ *ξάφ'*⁷, *Χρυσάφι*, *Χρυσούλα* — *Ξάφι*, *Ξούλλα*)⁸ στένωσὴ τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *υ* > **ξαφουσκλά* μὲ ἀντιμετάθεσιν τῶν *κσ(ξ)* > *σκ* > **ξεφουσκλά* μὲ ἀντικατάστασιν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *ξα* μὲ τὴν *ξε* ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδρασιν τῆς πρόθεσης *ξε*⁹ < *ἐκ*, > *ξιφουσκλά*, μὲ στένωσιν τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης.

παρασκάλα τά:

Στὴ Μπουχορίνα Βοῖου ἡ λέξις σημαίνει τὰ πρηξίματα τῶν ἀδένων· «*ῥόμ'σιν παρασκάλα*»¹⁰.

Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *πρησκάλα* τὰ¹¹ < *ρ*. πρήζω μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *πρησκάλα* > **πρασκάλα* μὲ προληπτικὴ ἀφομοίωσιν τοῦ *η* > *α* > *πρασκάλα* μὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδρασιν τῆς πρόθεσης *παρά*¹².

πάσμα τό:

Στὸν Αὐγερινὸ ἡ λέξις σημαίνει μιὰ μεγάλη τολύπη ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάντα κλωνιά νήματος¹³. Συνδέεται μὲ τὸ ἀρχαῖο οὐσιαστικὸ *πάσμα* τὸ ποῦ σημαίνει: flock of wool¹⁴.

1. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π., σ. 16.

2. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π.

3. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π.

4. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π.

5. Βλ. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, ὁ.π.

6. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γλωσσολογία, τ. Α', σ. 32.

7. Βλ. Γ. Ν. Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ ι, ΜΝΕ, τ. Α', Ἀθήνα 1905, σ. 254.

8. Βλ. Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ ι, ὁ.π., σ. 254.

9. Βλ. Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ ι, Περὶ τῆς χρήσεως τῆς προθέσεως *ἐκ*, *ἐξ* (ξε-), «Ἀθηνά» ΚΣΤ' (Ἀθήνα 1914) 10. Ἐπίσης τοῦ Γ δ ι ο υ, Παρετυμολογία ἐν ταῖς προθέσεσι, ΜΝΕ, Β' τ., Ἀθήνα 1907, σ. 311-315.

10. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

11. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Βελβεντό. Ἡ λέξις συναντιέται καὶ στὴν Ἡπειρο (βλ. Ε. Μ π ὄ γ κ α, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπειροῦ, τ. Α', Ἰωάννινα 1964, σ. 319) μὲ τίς σημασίες: 1) τὰ χοιραδικά, 2) ἡ παρωτίτις, 3) τὰ ἀγρία σύκα, τὰ προῦσκαλα (Χριστοβ.), ἐπειδὴ πρήζονται τὰ χεῖλη.

12. Βλ. Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ ι, Παρετυμολογία, ὁ.π.

13. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

14. Βλ. Liddell - Scott - Jones, A Greek-English Lexicon, στὸ λ. *πάσμα* τό.

ρϕινάδα ἦ:

Στὰ Γρεβενὰ ἡ λέξις σημαίνει: ρακὴ ἐκλεκτῆς ποιότητος βγαλμένη ἀπὸ δευτέρη ἀπόσταξι¹. Ἐπίσης στὴν Ἡπειρὸ ἡ λέξις μὲ τὴ μορφή *ρεφινάδα*² σημαίνει: μεταβγαλμένη ρακὴ καὶ ὁ Μπόγκας τὴν παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *raffinata*³ < ρ. *raffinare*, ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι προέρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ γαλλικὸ *raffinage*⁴: διυλισμένη ζάχαρη, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **ραφινάδα* > **ρεφινάδα* μὲ τροπὴ τοῦ *α* > *ε* ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ ὕγρου *ρ*⁵ > *ρϕινάδα* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι*.

ρουβάλανο τό:

Στὴ Ρητίνῃ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει τὸν καρπὸ τοῦ δέντρου ποῦ λέγεται *ροῦδ*⁶ τὸ κι εἶναι ἓνα εἶδος βελανιδιάς, τὸ ρουπάκι⁶.

Ἡ λέξις εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά *ροῦδι*⁷ + *βαλάκι* μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **ρουδοβάλανο* > **ρουβοβάλανο* μὲ προληπτικὴ ἀφομοίωση τοῦ *δ* > *β* > *ρουβάλανο* μὲ ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *βο* καὶ στένωση τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* τῆς κατάληξης.

σιδιρουπάγκος ὁ:

Στὸν Κολινδρὸ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει ἓνα ἐργαλεῖο, σὰν λοστό, μὲ μύτη μπροστά, γιὰ νὰ τρυποῦν σκληρὰ ἀντικείμενα⁸. Πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο **σιδεροπάλογο* (σίδηρο + παλούκι) μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **σιδεροπάλοκος* μὲ ἀλλαγὴ γένους⁹ > *σιδιρουπάλ'κος* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ου* καὶ στένωση τῶν ἄτωνων *ε* > *ι* καὶ *ο* > *ου* τῆς κατάληξης > *σιδιροπάγκος* μὲ ὑποχωρητικὴ ἀφομοίωση τοῦ *λ* ἀπὸ τὸ προηγούμενο *ο*.

σκαρμόζου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: στεριῶνω κάπου (σὲ δουλειά, διαμονή κ.λ.), σταθεροποιοῦμαι σὲ κάποια κατάσταση, μονιμοποιοῦμαι.

1. Βλ. Παπαϊωάννου, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα Γρεβενῶν, στὸ λ. *ρϕινάδα* ἦ.

2. Βλ. Μπόγκα, ὀ.π., τ. Β', Ἰωάννινα 1966, σ. 244, στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

3. Βλ. Μπόγκα, ὀ.π., στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

4. Βλ. Κ. Βαρθάτη, Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν, Ἀθήνα 1968, στὸ λ. *raffinage*.

5. Βλ. Φιλήντα, Γραμματικὴ, σ. 78, ὅπου ἔχουμε: ραπάνι)ρεπάνι, καθαρίζω)καθερίζω, πανάρι)πανέρι, ἄρραβάνο)ἄρρεβάνο κ.λ.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

7. Ἡ λέξις ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Πιερίας Ρητίνῃ, Ἐλατοχώρι, Μηλιά κ.λ.

8. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

9. Στὰ ἰδιώματα τῶν χωριῶν ποῦ ἀναφέραμε παραπάνω εἶναι συνηθισμένη ἡ ἀλλαγὴ γένους, ὅπως: ἦ *νεύσα*, ἦ *χαπ'χα*, οὐ *πλάτ'ς*, οὐ *γόνας*, οὐ *βάρους*, οὐ *γλέφαρους* κ.λ.

«δὲ μβόρ'σιν νά σκαρμόθ' σί καμῶ δ'λά», «πῆγιν καταδῶ, πῆγιν κατακεῖ, δὲ σκάρμουσιν πουθινά»¹.

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ οὐσιαστικὸ *σκαρμός* δ²: «ξύλινον ἢ καὶ μετάλλινον κυλινδρικὸν ραβδίον ἐντιθέμενον κατακορύφως ἐντὸς ἀνατρήσεως τῆς ἐπισκαλμίδος καὶ χρησιμεῖον ὅπως εἰς τὸ ἐξέχον ἄκρον αὐτοῦ τροποῦται ἢ κόπη διὰ τροπωτῆρος», ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μσν. *σκαρμός* δ³.

σπανουλέτα, τσπανουλέτα ἦ:

Στῆ Ρητίνη, καθὼς καὶ στὰ χωριά τοῦ Βοῖου Αὐγερινός, Δάφνη, Πολυκάστανο κ.λ., τὸ οὐσιαστικὸ μὲ τὶς δυὸ φωνητικὲς μορφές του σημαίνει τὸ μοχλό, τὸ πόμολο τοῦ παραθύρου⁴. Συνδέεται μὲ τὸ Ἰταλικὸ οὐσιαστικὸ *spagnoletta* «specie di serramento di finestra venuto di Francia»⁵. Ὁ γαλλικὸς τύπος εἶναι *espagnolette*⁶ = μοχλός, μάνδαλος, ζύγωθρον παραθύρου.

σφράγκα ἦ:

Στὸ Ἐλατοχώρι, Ρητίνη, Ράχη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη σημαίνει τὸν σκληρὸ ὄγκο ἀπὸ αἷμα καὶ πύον στὸ δέρμα τῶν γιδοπροβάτων συνήθως, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων ζώων, ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ τσίμπημα τοῦ «δαβανιοῦ» καὶ ποὺ σπάζει, ὅταν ὀριμάσει καὶ μαλακώσει⁷.

Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμονικὸ *frángā*⁸ ποὺ ὁ Παραहाgi τὸ συνδέει μὲ τὸ μεταγενέστερο λατινικὸ *fragā*⁹ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *fragum*-i¹⁰ καὶ σημαίνει κόμαρο, φράουλα. Τὸ ἀρχικὸ σ προέρχεται ἀπὸ συμπροφορά¹¹.

Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξης ποὺ ἀπὸ φράουλα,

1. Ἄπο προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Δ. Δ η μ η τ ρ ἰ κ ο υ, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. (ΙΓ', στὸ λ. *σκαλμός* δ.

3. Βλ. D u C a n g e, *Glossarium*, ὁ.π., στὸ λ. *σκαρμός* δ.

4. Ἄπο προσωπικὴ συλλογὴ στὰ παραπάνω χωριά.

5. Βλ. B a t t i s t i - A l e s s i o, *Dizionario etimologico italiano*, v. V (Ra-Zu), στὸ λ. *spagnolesco*.

6. Βλ. Β α ρ β ἄ τ η, *Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν*, στὸ λ. *espagnolette*.

7. Ἄπο προσωπικὴ συλλογὴ.

8. T. P a r a h a g i, *Dicționarul dialectului aromân*, București 1974, στὸ λ. *frângă*.

9. Βλ. B a t t i s t i - A l e s s i o, ὁ.π., τ. III (Fa-Me), στὸ λ. *fraga*.

10. Βλ. ὁ.π.

11. Βλ. X. Π α ν τ ε λ ἰ ὀ η, *Προσθήκη καὶ ἀφαίρεςις σ πρὸ συμφώνου ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ, Μέσῃ καὶ Νέᾳ Ἑλληνικῇ*, «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» 6 (1928) 401-431.

χαμοκέρασο κ.λ. κατέληξε νὰ σημαίνει τὸν σκληρὸ ὄγκο, ἔχουμε καὶ τὸ ἀντίστοιχο γαλλικὸ *fraise* ποὺ σημαίνει: 1) χαμοκέρασο, κοινῶς φράουλα, 2) κηλὶς τοῦ δέρματος ὅμοια μὲ χαμοκέρασο¹.

τζαμούκον ἢ, *τζουμούκας*, ἐπίθ.:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξι σημαίνει ἓνα μακρὸ ξύλο, μὲ πρόκες στὴν ἄκρη, ποὺ τὸ κρατᾶν οἱ τσομπάνηδες γιὰ ὄπλο². Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἡπειρωτικὸ *τζουμάκ'* τὸ³ καὶ *τζουμάκα* ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *τζουμάκα* > **τζαμούκα* μὲ ἀντιμετάθεση τῶν *ου-α* > *α-ου* > *τζαμούκον* μὲ τὴν κατάληξι *-ον* ποὺ συνηθίζεται στὰ ιδιώματα τῶν χωριῶν τῆς Πιερίας γιὰ τὰ θηλυκά.

Μὲ τὸ ἴδιο οὐσιαστικὸ πρέπει νὰ συνδεθεῖ καὶ τὸ ἐπίθετο *τζουμούκας*⁴ τῆς Ρητίνης ποὺ σημαίνει τὸν χοντροκέφαλο. Ἔχουμε δηλ. **τζαμούκας* > *τζουμούκας* μὲ προληπτικὴ ἀφομοίωσι τοῦ *α* > *ου*.

τριδέβουμι, ρ.:

Στὸν Πολύγυρο Χαλκιδικῆς τὸ ρῆμα δίνεται στὴν ἐξῆς φράσι: «*τριδέβιτι ἢ δὲν τριδέβιτι* αὐτὸ τὸ μονοπάτι, ὁ δρόμος: *τριδέβιτι* αὐτὸ τὸ μονοπάτι, ὅταν τὸ μονοπάτι τὸ περπατοῦν πολλοὶ καὶ εἶναι εὐκολοδιάβατο καὶ δὲ *δριδέβιτι* τὸ ἀντίθετο»⁵.

Τὸ ρῆμα πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ *τριοδεύω*⁶: «μαντεύομαι ἐν τριόδοις». Ἔτσι ἔχουμε: *τριοδεύομαι* > **τριουδεύουμι* μὲ στένωσι τῶν ἄτων *ο* > *ου* καὶ *αι* > *ι* ἀντίστοιχα > *τριδέβουμι* μὲ ἀποβολὴ τοῦ *ου* τῆς διφθόγγου *ιου*, φαινόμενο συνηθισμένο στὰ βόρεια ιδιώματα, ἀλλὰ καὶ στὰ νότια, στὸν Πόντο⁷ κ.λ.

τρούπ'κους ὁ:

Στὴ Θάσο ἡ λέξι σημαίνει τὴν ἀρρώστια ποὺ μαζεύει ὑγρὸ στὴν κοιλιά, τὴν ὑδρωπικία⁸.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ *δρώπικας* ὁ⁹ τῆς νεοελληνικῆς, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μsn. *δρώπικας* ὁ < ἀρχ. ἐπίθετο *ὑδρωπικός* < ἕδρωψ ὁ.

1. Βλ. Β α ρ β ά τ η, ὁ.π., στὸ λ. *fraise*.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', στὸ λ. *τζουμάκ'* τό.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Φ. Τ ά σ ι ο υ, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς» τεύχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στὸ λ. *τριδέβιτι*.

6. Βλ. Δ η μ η τ ρ ά κ ο υ, Μέγα Λεξικόν, στὸ λ. *τριοδεύω*.

7. Βλ. Ἄ ν δ ρ ι ώ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 238-239, ὅπου τά: *ἀγριουόρ'νον* (<*ἀγριουούρ'νον*, *τιλιμίμυον*> <*τιλιουμίμυον*, *ἀχλιπάτ'ν*> <*χλιουπάτ'ν*> κ.λ.

8. Ἀπὸ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θεασίτη δασκάλου Ἄργυρίου.

9. Βλ. Ἄ ν δ ρ ι ώ τ η, Ἑτυμολογικὸ Λεξικόν, στὸ λ. *δρώπικας* ὁ.

Ἡ φωνητική εξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: *δρώπικος με τὴν κατάλ. -ος > *τρούπικους με τροπή τοῦ *dr* > *tr* (πβ. τά: ἀνδράχνη > ἀτραχνη¹, ἀντροκλα², δραπέτης > τραπέτσι³ κ.λ.), τροπή τοῦ *ω* > *ου* ἀπὸ χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ *p*⁴ καὶ τοῦ ἄτονου *o* τῆς κατάληξης σε *ου* ἀπὸ στένωση, *τρούπ'κους* με ἀποβολή τοῦ ἄτονου *i* τῆς κατάληξης.

Τὴν ἴδια προέλευση καὶ σημασία ἔχουν ἐπίσης καὶ τὰ ἡπειρωτικά διαλεκτικά *ντροπ'κα ἦ⁵* καὶ τὸ λευκαδίτικο *δροπίκι τό⁶*.

τσάζουμι, ρ.:

Στὸν Αὐγερινὸ τὸ ρῆμα σημαίνει φοβοῦμαι, τρομάζω⁷ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ *σκιάζομαι* ὡς ἐξῆς: *στσάζουμι με τσιτακισμό τοῦ *κ* πρὶν ἀπὸ τὸ *i*, φαίνόμενο συνηθισμένο στὴν περιοχὴ (πβ. τά: *στδιπάρ' τὸ* < *σκεπάρι*, *Παραστσονβή* < *Παρασκηνή*, *στσνλι τὸ* < *σκνλι τὸ* κ.λ. τοῦ ιδιώματος)⁸, καὶ στένωση τῶν ἄτονων *o* > *ου* καὶ *αι* > *ι* τῆς κατάληξης > *τσάζουμι* με ἀνομοιωτική ἀποβολή τοῦ ἀρχικοῦ *σ*.

φαλκίδα ἦ:

Στὴν Ἔλαφο⁹ ἔχουμε τὸν τύπο *φαλκίδα ἦ* ποὺ σημαίνει ἓνα εἶδος δρεπανιοῦ, πιὸ γυριστὸ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Ἐπίσης στὸν Κολινδρό¹⁰ ἔχουμε τοὺς τύπους *φαλκίδα ἦ* καὶ *φαλκιδ' τὸ* καὶ στὴν Ἥπειρο¹¹ τὸν τύπο *φαλκίδι τὸ* με τὴ σημασία τοῦ δρεπανιοῦ.

Ἡ λέξη συνδέεται με τὰ μεσαιωνικά *φαρκίς ἦ¹²* καὶ *φαλκίδιον τό¹³*: δρεπάνι, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *falx-falcis*¹⁴: δρέπανον.

1. Βλ. Ἐμ. Κ ρ ι α ρ ᾶ, Λεξικὸ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Δημόδους Γραμματείας, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1971, στὸ λ. *ἀδράχνη ἦ*.

2. Βλ. Κ ρ ι α ρ ᾶ, ὁ.π.

3. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στὸ λ. *δραπέτης ὁ*.

4. Βλ. Σ υ μ ε ω ν ῖ δ η, Χεῖλωση, ὁ.π., σ. 249.

5. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', στὸ λ. *ντροπ'κα ἦ*.

6. Βλ. Χ ρ . Λ ά ζ α ρ η, Τὰ Λευκαδίτικα, Ἰωάννινα 1970, στὸ λ. *δροπίκι τό*.

7. Ἄπο προσωπικὴ συλλογή.

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

9. Ἄπο προσωπικὴ συλλογή.

10. Βλ. Τ σ α μ π ο ῦ ρ η - Β ο υ δ ρ ῖ ᾶ, ὁ.π., στὰ λ. *φαλκίδα ἦ* καὶ *φαλκιδ' τὸ*.

11. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', σ. 411, στὸ λ. *φαλκίδι τὸ* ποὺ τὸ παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *falcio*, ἐνῶ προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ *φαλκίδιον τό*.

12. Βλ. D u C a n g e, Glossarium, στὸ λ. *φαλκίδιον τό*, ὅπου δίνει στὰ ἐρμηνεύματα τῆς λέξης ἢ ἄλλα παράγωγα τῆς ἴδιας λέξης.

13. Βλ. D u C a n g e, ὁ.π., στὸ λ. *φαλκίδιον τό*.

14. Βλ. Ε ὑ σ τ ρ . Τ σ α κ α λ ῶ τ ο υ, Λατινοελληνικὸν Λεξικόν, Ἀθήνα ἄ.ἔ., στὸ λ. *falx-falcis*.

φλάσκα ἤ:

Ἡ λέξη στὸ Βελβεντό σημαίνει τὴν μπάτσα, τὸ δυνατὸ χτύπημα στὸ πρόσωπο· «τοὺν ἔδουκα μᾶ φλάσκα, τοὺν ἦρθιν οὐ οὐρανὸς σφουνδύλῃ»¹. Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ ρουμάνικη *fleașcă*² ποὺ ὁ Νικολαΐδης τὴ χαρακτηρίζει σλαβικῆς προέλευσης.

φουλίνα ἤ:

Στὴ Μηλιά καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη λέγεται γιὰ ἓνα μικρὸ κορίτσι κλαψιάρικο καὶ πολὺ ζωηρό, τρελό· «ἄδι μουρὴ φουλίνα, φύγι ἀποὺ δῶ!»³. Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμονικὸ *ful'ină*⁴· «*sac fait de peau de mouton, tondue et retournée, qui sert à la conservation du fromage; ventre, panse; personne atteinte d'obésité*» ποὺ στὴ διάλεκτο τῆς Σαμαρίνας σημαίνει τὴν ἐπιπόλαιη καὶ ζωηρὴ γυναίκα, τὴν ἀσόβαρη καὶ ἐλαφριά⁵. Ὁ Parahagi συνδέει τὸ ἀρωμονικὸ *ful'ină* μὲ τὸ λατινικὸ *fol-lina*⁶, adj.· «*d'outré, de soufflet*».

Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΕΥΝΑΝΘΙΑ ΔΟΥΓΑ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

2. Βλ. Κ. Νικολαΐδη, Ἑτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1909, σ. 570, στὸ λ. *φλάσκουτᾶ* ἤ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

4. Βλ. P a r a h a g i, ὁ.π., στὸ λ. *ful'ină*.

5. Ἡ πληροφορία ἀπὸ τὴν κ. Μ. Δουγᾶ ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα.

6. Βλ. P a r a h a g i, ὁ.π., στὸ λ. *ful'ină*.

SUMMARY

E v a n t h i a D o u g a - P a p a d o p o u l o u, Etymological idioms of Macedonian districts.

An attempt is made in this work to etymologize 47 wholly idiomatic words originating from Macedonian villages and especially from mountain areas of Pieria and Voio. The collection of the words was realized during special missions in the above mentioned districts, in the frame of a programme, by the Linguistic Department of the Society of Macedonian Studies, for the collection of idiomatic lingual material of Macedonian districts. Except of those words, there are some more taken from glossaries of other collectors, their origin from various Macedonian districts, and some of the private collection of the author from Velvendos of Kozani.